

**Knjiga
sadrži
portrete
13 savremenika**

Dobrica Ćosić
Marko Nikezić
Koča Popović
Milovan Đilas
Ivan Đurić
Novak Pribičević
Slobodan Inić
Ivan Stambolić
Olga Popović - Obradović
Sima Ćirković
Zoran Đinđić
Bogdan Bogdanović
Radomir Konstantinović

**Knjiga se može kupiti u
SVIM BOLJIM KNJIŽARAMA**

**700
strana** **1 800
dinara**

Izdavači: DAN GRAF

13/01/2016 19:45

Slobodan Šnajder, dramski pisac i književnik, govori za Danas o novom romanu "Doba mjedi", "Hrvatskom Faustu", seobama i deobama

Hrvatska i Srbija su još uvek u situaciji nemačke

nulte godine

*** Bit će gotovo samo kada, po crti državnog razloga, "humano" preselimo još koji milijun ljudi... bit će kad protjeramo par desetaka tisuća iz Posavine ili Istočne Slavonije, pa koju stotinu tisuća iz Krajine**

Autor: Marija Krtinić

Zahvaljujući književnom udruženju Krokodil u Beogradu do kraja januara boravi Slobodan Šnajder, jedan od najvažnijih dramskih pisaca hrvatske i jugoslovenske književnosti. Prvi ovogodišnji gost njihovog rezidencijalnog programa Kuća za pisce predstaviće 19. januara u CZKD-u svoj novi roman "Doba mjedi" (TIM press, 2015).

Od svojih prvih dramskih tekstova ("Kamov, smrtopis", "Držičev san") preko kontraverznog "Hrvatskog Fausta", zabranjenog bez zvanične zabrane, sve do poslednjih komada ("Kost u kamenu", "Enciklopedija izgubljenog vremena", "Kako je Dunda spasila domovinu") Šnajder je spreman da se suoči sa svim protivrečjima društva iz kojeg potiče - od nacističke prošlosti do kapitalističke sadašnjosti. I njegov drugi roman "Doba mjedi" (TIM press, 2015) govori o "dvoje ljudi koji su živeli svoje živote u doba ekstrema, te o njihovu potomku kojega je zapalo, kao ne baš sretno nasleđstvo, izaći na kraj s tom činjenicom", slično životu samog autora, rastrzanom između aporija istorije.

"Doba mjedi" je ep o nemačkim doseljenicima koje je po tada praznoj Slavoniji naselila Marija Terezija a koji su dva veka kasnije proterani nazad odakle su i došli. Seobe su važan deo svetske istorije, ali kako to da je čovek ontološki stranac jedino u svom zavičaju?

- Seobe su barem tako važan dio svjetske historije kao i deobe i sigurno su u uzajamnoj vezi. U pradoba zvalo se to seobama naroda i nama današnjima ne pada više na pamet da se i tada radilo o osvajanjima i protjerivanjima: pa tako je nastala Europa kao današnji patchwork, krotina, naplavina "genetskog materijala". Uvijek isto: neki limes na koji udaraju bijesni, gladni, opasni... Germani koji su skakutali u kočicama uzduž zidina rimskog imperija bili su, po mjerilu rimskih careva, teroristi koji su ugrožavali rimski poredak. I naravno da jesu.

Uljudena Europa hoće vjerovati da je s time gotovo. Ali nitko nije rekao otkada je gotovo. Bit će gotovo samo kada, po crti državnog razloga, "humano" preselimo još koji milijun ljudi... bit će kad protjeramo par desetaka tisuća iz Posavine ili Istočne Slavonije, pa koju stotinu tisuća iz Krajine itd, itsl. Bit će jednom, na grčke kalende, to jest nikada.

Osnovna figura egzistencije u XX. vijeku jest zbjeg; čine ga oni koji spašavaju rod i porod, pri čemu često oni koji su tjerani bivaju protjerani. Klasičan je slučaj progon "etničkih Nijemaca" na kraju drugog rata, kada su svi morali platiti za ono što je ipak počinila tek nekolicina. Uzgred, bila je to jedna od najvećih gluposti komunista. Ako su oni, naime, htjeli industrijalizirati jednu u osnovi seljačku zemlju, a druge im nije bilo, onda su odlučan doprinos u tom smislu mogli dati upravo Nijemci koji su bili i ostali element industrijalizma. Vlakovi bez voznog reda mogli su samo unerediti jedan već jako unesrećen prostor.

Meni je skoro oduvijek bilo jasno da se ontološki stranac može biti samo u zavičaju. Ta riječ koja sada plaši eventualne čitatelje ovoga intervjua spada u tehnički jezik filozofije i, pojednostavljeno, ukazuje na ono da netko jest (da uopće postoji), a ne što netko jest. Na primjer, u Njemačkoj ja sam bio uglavnom respektirani gost (privilegirani Gastarbeiter, kako veli Nijemac, a to zato što sam se družio s elitom). I to je tako: tamo si ili gost ili si smeće. Ali da uopće postojiš kao stranac, to iskustvo može ti "priskrbiti" jedino domovina, u kojoj ne možeš biti gost, iako možeš biti smeće (na primjer, ptičica koja uneređuje vlastito gnijezdo) - ali možeš itekako biti stranac. Taj intenzivni osjećaj otuđenja dvojbena je "privilegija" koju možeš zadobiti jedino u zavičaju. Mislim da znam što govorim. Što sam i ja po dalekom porijeklu "etnički Nijemac" (potomak Volksdeutschera) za roman je od drugorazredne važnosti. Glavni lik toga epa, Georg Kempf, jest apsolutni stranac.

Glavni junaci Georg i Vera inspirisani su životima vaših roditelja. U kojoj meri je ova knjiga vaš porodični roman?

- Utoliko što "deobe" u kojima su živjeli Vera i Kempf idu tačno po sredini moje malenkosti, i po tome što je nemoguće amputirati ovu ili onu stranu a preživjeti. Vera se upisala pobjednicima, Georg je ostao apsolutni gubitnik. Ali već je Rilke rekao: "Tko govori o pobjedi? Izdržati, sve je!"

No taj je porodični roman većim dijelom izmaštan. Ni otac ni majka nisu mi gotovo ništa prenijeli o svojim "ratnim putevima", ništa više od onoga što mi je poslužilo za osnovu epa: što, kada, gdje... Gotovo ništa o tome što su osjećali.

Također, u obiteljskoj dokumentaciji našao sam tek nekoliko šturih tragova. Vera nije imala nikakvih razloga za takvu diskretnost, ona se, nakon puštanja iz starogradiškog logora, vratila iz rata kao obavještajka jedne od armija koje su se tukle na Sremskom frontu... Kempf je imao jakih razloga prešutjeti svoj, kako on u romanu veli, "mali poljski rat", to jest SS-epizodu. Ali on se godinu dana, kad je odbjegao od zastave, borio u sastavu jedne sovjetsko-poljske jedinice, i komesarova bumaška o tome mu je spasila život... Ipak, ništa mi od svega toga nije prenio osim činjenice da je bio u toj jedinici.

No kad sam u svojoj glavi, jednom, prije mnogo godina, posložio tih nekoliko osnovnih podataka tipa: što, gdje, kada..., shvatio sam, sa zaprepaštenjem, da bi moj otac i majka morali jedno drugo likvidirati po ideološkim nalozima, pretočenim u dnevne zapovijedi formacija u kojima su se, on protiv svoje volje, ona pristankom punim nade, borili.

To je europska priča. Nismo sretni što je tako, ali tomu jest tako. Na stotine tisuća mojih suvremenika, kad malo raskopaju po nutrini koja ih određuje, imaju sličnu priču.

Ja sam dakle popunio gotovo prazan okvir dugogodišnjim rešerširanjem. A danas mi se čini da sam taj roman pisao oduvijek. Međutim, napisao sam ga onda kad mi je to postalo moguće. Nisam nikada samoga sebe požurivao jer sam pojmio da bi to bilo utaman.

Važan deo romana su i zbivanja u Poljskoj tokom Drugog svetskog rata. Govorite o njenom antisemitizmu, ali i o njihovoj tragičnoj uklještenosti između Hitlera i Staljina. Činjenica je da su se nacističke ideje lako primile u brojnim državama Evrope, koje danas isto tako svoje izbore pravdaju istorijskim okolnostima...

- Historijskim okolnostima sve se može opravdati, one su tako uslužne. Ipak, čak i u vrlo suženim uvjetima, u povijesnoj i svakoj egzistencijalnoj stisci, postoji čovjek kao subjekt koji se odlučuje... U romanu se jako respektira razgraničenje između onih koji nisu bili subjekti historije i onih koji su to bili. Ali naravno, tko sam ja da sudim svom ocu? "Silovoljcu", kako se govorilo u Slavoniji, a sigurno i u Vojvodini, na njemačkom: "freiwillige-gezwungene", dobrovoljnom prisilniku... 1943. godine, nakon predaje VI. Armije von Paulusa kod Staljingrada, a ususret strašnom srazu kod Kurska, bilo je nemoguće izbjeći "voluntiranje" u Waffen-SS... Moj se otac mogao jedino objesiti.

U opštem trendu relativizacije istorije Drugog svetskog rata u Srbiji je došlo do nekoliko procesa rehabilitacije. Kakva je situacija u Hrvatskoj? Može li se Ante Pavelić naći pred sudom za rehabilitaciju, kao Draža Mihailović ili Milan Nedić u Srbiji?

- Pavelićeva duša zasad je objekt jedne mise pri kojoj nešto ustaške starčadi napuni jezuitsku crkvu u Palmotićevoj, a pod zaštitom novog ustaškog podmlatka koji se vani nagurava s mladim ljevičarima. Sudska rehabilitacija bila bi ovdje još uvijek vrlo bizarna ideja. Naravno, postoje mnoge bizarne ideje. Međutim, teško bi bilo rehabilitirati jednog od najpoznatijih kvislinga Drugog svjetskog rata, barem tako dugo dok je Hrvatska u EU u kojoj dominira Njemačka. Nijemci znaju da Pavelić spada u njihovo "prljivo rublje". S druge strane, iako postoje neke sitnije povijesne razlike, službena rehabilitacija Mihailovića i Nedića govori o jednom narodu koji odlučuje ostati u razdoblju "samoskrivljene nezrelosti", kako bi to rekao stari Kant. Takvi narodi, i hrvatski i srpski, moraju imati tutore. Jer oni su još nepunoljetni.

Nemci su Belu ružu digli na nivo mita, dok mi pak s druge strane slično činimo sa svojim kvislinzima. Da li je fašizam zaista ubijen 1945. godine i šta je to što vidimo danas?

- Bijela ruža tek je malo zagrebla nacistički poredak svemoći, a nekolicinu hrabrih studenata odvela je na dželatski panj. Uistinu, moderni su Nijemci od toga učinili mit: knjige, monografije, predstave, filmovi, čak i jedna opera. Mi smo imali na stotine tisuća bijelih ruža, u ilegalnom Zagrebu i Beogradu praktički svaki dan. I to je danas - potisnuta, jer nekorisna, prošlost. Pa što da Vam kažem, čudim se kao i Vi, ili još i više, jer možda nešto više o svemu tome znam. A čude se, uvijek iznova, i Nijemci. Gledajte samo što je učinio Peter Weiss, u jednom od najvećih europskih romana suvremenosti koji ima naslov Estetika otpora, da na neki način ekskulpira Njemačku od krivnje, konstruirajući komunistički otpor nacizmu, za koji znam da je postojao, ali nije bio tako promišljen i odlučan kako stoji u knjizi? To je knjiga žudnje a ne fakticiteta. Jer Nijemci danas, kad govore o svom otporu, misle uglavnom na von Stauffenberga i neuspjeli atentat iza kojega nikako nisu stajali ljevičari već su to bili pruski aristokrati, prusko junkersko, vojno plemstvo, koje je htjelo zbaciti Hitlera iz vojnih razloga, ne iz ideoloških...

Puzajući fašizam, kako ga zove Ecco, danas je paneuropska pojava, s tim što je otpor europske mladosti na strani mnogo jači nego kod nas... Mnogo sam puta u Berlinu vidio kako na demonstracijama mladih policija mora štiti neonaciste u bijegu jer su oni u smiješnoj manjini prema onome što se zove berlinska scena, pretežno ljevičarsko-anarhistička...

Kod nas bi, bojim se, bilo obratno.

Kažete da svako mora sam za sebe da iskopa onu prošlost koja ga određuje. U kom trenutku ste vi postavili svojim

roditeljima pitanje - šta ste radili u ratu? I šta vas to i danas tera da im iznova postavljate to pitanje?

- Pa znate, danas ih postavljam mrtvima, a oni šute. Rekli su mi koliko su htjeli. Ne vjerujem međutim da bi njih išta moglo začuditi od ovoga što se danas događa. Mi živimo jednu prošlost koja ne želi proći. Zadnja rečenica Vere u romanu glasi: "Glavno da ne tuku!"

Možemo li očekivati od novih naraštaja da postave to pitanje svojim roditeljima vezano za poslednji rat na ovim prostorima, ako to ni njihovi očevi nisu učinili?

- Da, to bi bilo važno. Prošlost mora biti probavljena, ako ne želimo da se dogodi nešto posve obratno. Nažalost, pod pojmom lustracije, koju novi režim u Hrvatskoj tako usrdno zaziva, nitko ne misli da bi ona bila zaista nužna i donekle efikasna u kontekstu zadnjih balkanskih ratova. Niti govora o tome, već naprotiv, počinitelji, uz rijetke iznimke, jesu nedodirljivi heroji. A jako je teško zadovoljiti apetite onih koji svoja djela drže nenaplativim. Na djelu je proces točno obrnut od svake pomislive lustracije. I Hrvatska i Srbija danas su još uvijek u situaciji njemačke nulte godine.

U trenucima kada i Hrvatska i Srbija zveckaju raketama, može li se uopšte nadati neophodnom pomirenju? Da li nas je istorija išta naučila?

- Historija nije nikada nikoga ni u čemu poučila. A to je čudno, jer svi se nacionalisti pozivaju na historiju i samo na nju; svi sebe smatraju reinkarnacijama prošlih herojskih sudbina i baštinicima velikih djela. U Konstantinovićevoj Filozofiji palanke imate o tome. Vidio sam neki dan "Božićni oratorij Radomiru Konstantinoviću" Zlatka Pakovića (CZKD), predstavu ogromnog emancipatorskog potencijala. Možda bi bolje pristajao naslov requiem! Opijelo pameti pred prizorima trijumfa nepoučljive palanke. Vi Srbi nemate Hrvatskog Fausta, i poneki zbog toga žale (umjesto da budu sretni), a ima nešto mnogo gore: imati palanku, a ne imati tako nešto kao Filozofija palanke.

Dakle, ipak pozorište?

- Ma kakvi. To su rijetki petki. Ja više ne vidim nikakvo pozorište, već jedino prizorište taštine i arčenja javnog novca. Za Hrvatsku, naročito za Zagreb, jamčim da je tako: šaka jada.

"Hrvatski Faust" spaljen je na hladnoj lomači, kako kaže Miljenko Jergović, efikasnijoj i od one Gebelsove vatrene. Kako je došlo do toga da najrelevantniji hrvatski dramski tekst bude gotovo izbrisan iz hrvatskih pozorišta poslednjih decenija?

- Kako mislite: gotovo izbrisan? Pa potpuno je izbrisan, maca papila. Nedavno sam o sebi pročitao da sam ja poznat jedino po jednoj neigranoj drami. Eto, super: Nevidljiv sam, a poznat.

Jedna od retkih osoba koja se usudila da pomene vašu dramu i njenu inscenaciju u poslednjih nekoliko decenija bio je Oliver Frljić. Kako je došlo do sukoba sa njim i kako danas, godinu i po dana kasnije, gledate na međusobno nerazumevanje zbog njegovog scenskog čitanja vašeg komada?

- U vezi sa Oliverom Frljićem ništa mi ne pada na pamet.

Da li mislite da ćete ikada dočekati da vidite "Hrvatskog Fausta" u zagrebačkom HNK o kome i govori? Ima li danas u Hrvatskoj uopšte pozorišta za vaše tekstove?

- Pa očito je da nema. Posljednja predstava bila je u Novom Sadu, u Pozorištu mladih - Enciklopedija izgubljenog vremena u režiji Snježane Banović, koja danas jedina u Hrvatskoj ne pristaje na implicitnu anatemu koju tako svesrdno, Ristić bi rekao: osvjetnički, podržava korumpirana kritika. U Zagrebu nije bilo mojih predstava cijelo jedno desetljeće. Pa kad teatar može bez mene, mogu, bogami, i ja bez teatra.

Ako je pozorište ogledalo društva, šta nam ono danas pokazuje? Da li je teatar i dalje umetnički, društveni i politički čin?

- On jest društveni i politički čin po tome što nije nikakav čin. Meni ostaje zagonetno kako netko može voditi satiričko kazalište, a tako ponizno čučati uz nogu vlasti... Uopće, ja sve manje toga razumijem, a to valjda dolazi s godinama.

"Ja sam samo glumac", kaže Hendrik Hofgen u "Mefistu" Klausu Mana. Može li se u vremenima "odluka i dilema" biti samo glumac? Kolika je odgovornost umetnika, ne samo za ono izrečeno na sceni, već i za ono prećutano?

- Ogromna. Pa ako se kod nas u teatru još uopće nešto govori, čini se to zato da bi se nešto prešutjelo. Bože moj, teška su vremena! Tu i tamo, ali sve glasnije, govori se o tome da su tradicionalne institucije demodirane, da su stalni ansambli preskupiji, da se teatar mora "otvoriti tržištu", da je novca sve manje... I onda glumci i kazališni ljudi traže ravnatelje i intendante koji dobro stoje kod politike, pa ih mogu zaštititi od egzistencijalnih nevolja, to jest, mogu interpretirati njihove potrebe kod vlasti... A novca međutim ima, i on se, na primjer u Zagrebu, arči u mitskim razmjerima u privatne svrhe. Tko se to usudi primijetiti, taj će biti upućen na rezervnu, odnosno magareću klupu, pa makar i na jedno desetljeće... što je

kazna za neke vrsti ubojstava. Ne znam koga sam ja to ubio, volio bih da mi se jednom kaže. Možda će mi to biti rečeno na sudskom procesu koji direktor satiričkog kazališta Kerempuh upravo vodi protiv mene a na liniji spasa svoje tako ranjive duše?

Već dugo planirate da napišete drugi deo "Fausta". Ko danas potpisuje ugovor sa Mefistom?

- Čim sam nešto, jako izdaleka, načuo da postoje neke teorijske šanse da se HF izvede u Rijeci, otvorio sam stare mape u kojima su skice za drugi dio Fausta... Jer napisani komad replicira Goetheov prvi dio. Trebao je to biti komad smješten u Vranešićev sanatorij na Zelengaju kamo su se sklonili i Krleža i još neki ljevičari pred ustaškim zulumom... to bi bila naša verzija onoga što je Lukacs krstio kao prebivanje na rubu hotela Ponor (Hotel Abgrund)... u osnovi, to je situacija dosta slična današnjoj u kojoj ljevičarski intelektualci čekaju da - dođu po njih.

Iako, kupujući namještaj u Ikeji, uvijek gledam da stol ima velike ladice, ove koje imam su pune i prepune. A i meni je puna pipa.

Doba ekstrema. Doba prevlasti ideologija

Program pod nazivom "Doba ekstrema. Doba prevlasti ideologija", u okviru kojeg će biti predstavljen roman Slobodana Šnajdera "Doba mjedi" biće održan u utorak, 19. januara, u 19 sati u CZKD-u. U razgovoru će pored autora učestvovati: Hašim Bahtijali, urednik i izdavač TIM press-a, Mića Vujičić, književni kritičar, Teofil Pančić, književni kritičar i kolumnista, i Borka Pavićević, dramaturškinja.

Danas conference center

[Arhiva](#)[English](#)